

MARIA ÀNGELS ANGLADA

De vioolbouwer van Auschwitz

Vertaald uit het Catalaans
door Adri Boon

COLIBRI-BIBLIOTHEEK

Derde druk

Oorspronkelijke titel *El violí d'Auschwitz*, uitgegeven door
Columna Edicions, S.A., 2004

Oorspronkelijke tekst © erven Maria Àngels Anglada
Eerste Nederlandse editie © Adri Boon en De Geus BV,
Breda 2010

Deze uitgave van World Editions kwam tot stand in
samenwerking met De Geus BV, 2015

Omslagontwerp Multitude

Omslagillustratie © Valentino Sani/Trevillion Images

ISBN 978 94 6237 136 1

NUR 302

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar
gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op
welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van World Editions BV, Breda, Nederland.
Telefoon: 076 523 3533. Internet: www.worldeditions.org.

December 1991

Het kost me altijd moeite in slaap te komen als we een concert hebben gegeven. Ik hoor alles steeds weer opnieuw alsof in mijn hoofd een cassette-bandje blijft draaien. Bovendien was dit een bijzonder concert omdat het gegeven werd op de sterfdag van Mozart, precies tweehonderd jaar geleden. Het vond plaats in Krakau, stad van zoveel goede musici, in een tot auditorium omgebouwde zaal van het prachtige Venetiaanse Huis. Het was erg koud buiten, en dat had ons ervan weerhouden de stad te gaan bekijken. Pas tegen de middag, toen de mist door de zon verdreven was, maakte ik voordat ik naar het hotel terugging een ommetje over de Rynek Glowny.

Hoewel het concert in het teken van Mozart stond, vertolkte Virgili Stancu, de pianist van ons trio, met al zijn fijnzinnigheid de preludes van Chopin. Op speciaal verzoek van de Poolse organisators. Na de pauze speelden we de sonate in B groot die Mozart schreef voor Regina Strinasacchi, een door hem zeer bewonderde violiste. Daarna bleven we luisteren naar het orkest, dat een

voortreffelijke uitvoering ten gehore bracht van de *Sinfonia Concertante* KV 364. Het rijke klankpalet kwam goed tot zijn recht, met achter de lichtvoetige en intelligente frasering hoorbaar heel de dramatische lading.

Ik werd vooral getroffen door de vioolsolo, die spatzuiver en, zo kwam het althans op mij over, met ware ingehouden passie werd gespeeld door de concertmeester, een al wat oudere dame.

Ze had een droevige blik wanneer ze niet speelde.

Het was diep in de nacht. Ik miste Electra en leek nog die viool te horen, waarvan de klank weliswaar niet erg krachtig was maar wel vol en warm. Uiteraard geen instrument dat gebouwd was door een van de grote meesters uit Cremona. Misschien door iemand van de oude Poolse school. Zou een Mateusz Dobrucki uit Krakau alle verwoestingen uit het recente verleden overleefd kunnen hebben? Maar toen ik er goed over nadacht, vond ik de tint toch te donker, te roodachtig, niet zo doorschijnend. Het zou ook goed kunnen dat de viool van Duitse of Tiroler makelij was, vervaardigd door een of andere Klotz, een familie die al generaties lang violen maakt.

‘Nee, het is geen Klotz.’

Ze zei het met een glimlach, maar het was geen vrolijke glimlach. Het was de dag na het concert. ’s Nachts had ik besloten de violiste naar de herkomst van haar instrument te vragen. Vervolgens had ik nog een tijdje liggen lezen in een van die heerlijke detectives van Eric Ambler, die er altijd voor zorgen dat ik wegglijd in een diepe, vredige slaap.

We waren op de muziekacademie – zo wordt daar het conservatorium genoemd. In de ruime hal had ik vol bewondering staan kijken naar de olie-verfportretten van al die geweldige Poolse musici, van de oudste tot mijn collega Wieniawski. Daarna begaf ik me naar een nogal klein lokaal om wat tegenwoordig een ‘masterclass’ heet te geven.

Na afloop drukte de concertmeester me haar viool in handen. Ik speelde wat: de snaren deden precies wat ik wilde, als soepele klei in de handen van een beeldhouwer. Een klein wonder.

‘Ik neem aan dat je hem niet kwijt wilt.’

‘Voor geen goud!’ antwoordde ze. ‘Al zou ik omkomen van de honger. Het is het enige wat over is van mijn familie. Deze viool’, ging ze verder, ‘is gebouwd door mijn oom, naar voorbeeld van een

Stradivarius. Ik zou hem voor geen ander willen ruilen!’

‘Aha. Ik begrijp dat je eraan gehecht bent.’

‘Nee, je kunt het niet begrijpen. Daarvoor zou je het hele verhaal moeten horen.’

Een floers van droefheid trok over haar heldere ogen en accentueerde de rimpels in haar mooie gezicht. Ze streek, onnodig, met een hand door haar grijsblonde lokken. Haar adem ging sneller, zwogend bijna.

We moesten ons gesprek onderbreken, want ik had beloofd de uitvoering van het stuk bij te wonen dat de oudere leerlingen in de concertzaal voor ons gingen spelen: *Intermezzo* voor strijkers van Penderecki, de man die lange tijd directeur van de school was geweest. Na afloop was er een feestje, dat mijn collega nogal leek te vermoeien.

‘Heb je er ook genoeg van?’

Ze vroeg het al vrij snel. Ik had best nog even willen blijven maar mijn nieuwsgierigheid was gewekt.

‘Ik vind het niet erg om weg te gaan. Ik heb mijn plicht gedaan. Als je wilt, breng ik je naar huis.’

Ze woonde niet ver en we trotseerden te voet de kou en de mist, die opnieuw was komen opzetten. Ze nodigde me uit nog even mee naar boven te gaan

voor een kop thee. Het was een kleine, eenvoudige woning: het bestaan in Polen was moeilijk. Ik kwam niet meer terug op haar viool uit vrees nare herinneringen wakker te maken. Ze had het kort over haar zoon en liet me een foto van hem zien; ze vertelde dat hij in Israël woonde. Maar zij wilde niet verhuizen.

‘Wat moet ik daar? Hij is diamantklover, hij heeft een goede baan. Maar tegenwoordig zijn er zoveel musici in Israël, vooral uit Rusland, dat je wel honderd orkesten zou kunnen vormen. Hij komt met Nieuwjaar om Rosj Hasjana te vieren.’

Al gauw kwam het gesprek op muziek, we luisterden naar de opname van de *Sinfonia Concertante* en spraken over interpretatieproblemen. Het draaide erop uit – zo gaat het vaak bij mij – dat we aan het musiceren sloegen, want zij bleek ook goed piano te kunnen spelen en de helft van de eetkamer annex woon- en muziekkamer, om zo te zeggen, werd in beslag genomen door een vleugel. Dat bracht ons dichtertot elkaar dan urenlang praten had kunnen doen, en ik kreeg het gevoel al heel lang met haar bevriend te zijn. Even – misschien ben ik ijdel – meende ik in haar ogen, op haar wangen, een gloed van verlangen te zien, maar wie weet kwam het al-

leen door de muziek. Lieve hemel, dacht ik, zij zou mijn moeder kunnen zijn!

We speelden de sonate uit alsof we al vaker samen gemusiceerd hadden. Ze leek wel een ander persoon, ze straalde, helemaal toen ze de telefoon neerlegde, die overging op het moment dat ze voldeaan mijn handen drukte nadat ze de klep van de vleugel had dichtgedaan. Ze hoefde natuurlijk helemaal geen verklaring te geven, maar ze zei dat het haar vriend was. ‘Hij is geen musicus’, voegde ze eraan toe. ‘Hij is bedrijfstechnicus en werkt in Nova Huta. We kunnen niet zo vaak samen uit.’

Het begon al laat te worden en ik moest terug naar het hotel. Gerda en Virgili Stancu zaten op me te wachten. We namen dus met enige tegenzin afscheid van elkaar en spraken af de volgende dag in ons hotel met zijn vieren te gaan eten. Ik wilde Regina niet op kosten jagen, want hoewel ze een uitstekende beroepsvioliste was, wist ik dat het niet eenvoudig was je brood ermee te verdienen. Ik wilde haar er nog niets over zeggen voor ik het besproken had met de andere leden van ons trio, maar ik dacht dat het een goed idee was haar uit te nodigen om in Nederland samen een concert te geven. Ik was ervan overtuigd dat de anderen geen bezwaar

zouden hebben, want ze waren enthousiast over haar spel – dat hadden ze mij verteld.

De volgende dag wilde ik haar na het dinertje naar huis brengen, maar zij zei dat het niet hoefde, dat het te laat voor mij zou worden. Ik was dus zo vrij een taxi te laten komen en gaf de chauffeur een fiks bedrag voor de rit. We namen afscheid met een stevige omhelzing; ik voelde haar zachte lichaam en bedacht met spijt dat ze vroeger een aantrekkelijke vrouw moest zijn geweest.

Onder het eten had ze meer gepraat met Gerda, de celliste, dan met mij. Ze verdwenen zelfs even met z'n tweeën naar de kamer van mijn collega's. Toen ze terugkwamen, zag ik dat Regina andere kleren aan had: ze droeg een van Gerda's concertjurken, donkerblauw, afgewerkt met kant, die haar erg goed stond. Maar ze moesten nog meer hebben uitgewisseld, geheimen, stelde ik mij zo voor.

En daarin had ik me niet vergist.

'Regina is erg blij met jouw aanwijzingen,' zei Gerda. 'En ook met de gastles aan de ouderejaars. Je hebt grote indruk op haar gemaakt.'

'Eerlijk gezegd denk ik dat ze die niet echt nodig hadden. Je hebt gehoord hoe ze speelden.'

'Maar jij hebt hen laten kennismaken met een

nieuwe interpretatie, jouw benadering is anders, omdat je uit een andere school komt, en dat vond zij erg interessant, vooral het deel met de cadens.'

Ze zweeg even en vroeg toen: 'Heeft ze je niets verteld over haar leven?'

'Nee, en ik heb er ook niet naar gevraagd. Ik wilde niet indiscreet zijn. Bovendien had ik de indruk dat ze er alleen maar droevig van werd. Toen ze vertelde dat haar viool was gebouwd door haar oom, hoorde ik haar zachtjes zeggen: "Hij ruste in vrede".'

'Ja,' bevestigde Gerda, 'dat kan ook niet anders. Bijna haar hele familie is omgekomen tijdens de holocaust. Haar moeder en haar oma zijn gestorven in het getto van Krakau; haar vader in Auschwitz, samen met zijn oudste broer.' Zij moet toen nog erg klein zijn geweest, dacht ik. Hoe kon het dat zij het wel had overleefd? Ook kreeg ik het idee dat muziek, bij zo veel ellende, een grote steun voor haar moest zijn geweest.

'Ze gaf me dit stapeltje kopieën voor jou. Er zitten een heleboel documenten bij uit die tijd. Ze zei dat je erg geïnteresseerd was in haar viool en hierin wordt de geschiedenis van het instrument uit de doeken gedaan.'

'Heb jij ze gelezen?'